

İSLÂM HUKUKUNA GÖRE EBEVEYN CİNAYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF PARENTAL MURDERS ACCORDING TO ISLAMIC LAW

Mehmet ERGÜN

Dr. Öğr. Üyesi., Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Bartın/Türkiye

Assist. Dr., Bartın University, Faculty of Islamic Sciences Bartın / Turkey

mergun@bartin.edu.tr

orcid.org/0000-0002-6149-2358

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 16 Ekim /October 2020

Kabul Tarihi/Accepted: 25 Aralık/December 2020

Yayın Tarihi/Published: Aralık/December 2020

Atıf/Cite as: Ergün, Mehmet. “İslâm Hukukuna Göre Ebeveyn Cinayetlerinin Değerlendirilmesi”. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 14 (Aralık 2020), 364-382.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

ÖZ

Mutlu fertler, huzurlu aileler, sağlam ve güvenli toplumların inşası için dinin katkısı ve yol göstericiliği inkâr edilemez. Çünkü dinî hükümlerin bir amacı da kişinin can ve vücut bütünlüğünü korumak ve muhafaza etmektir. Bu nedenledir ki Şâri‘, Kur‘ân-ı Kerim‘de ancak kendisine ibadet edilmesini, hiçbir şeyin O‘na ortak koşulmamasını, anne ve babaya karşı sorumlulukların yerine getirilmesini, onlara karşı saygılı, şefkatli, merhametli ve mütevazı davranılmasını emretmiştir. Bu bağlamda anne ve babayı üzecek, kalplerini kırabilecek olan en hafif söz dahi haram sayılmıştır. Hz. Peygamber de (s.a.v.) anne ve babaya karşı işlenen suçların ve hukuka aykırı fiillerin cezalarının henüz dünya hayatında iken karşılık bulmaya başlayacağını bildirmişlerdir. Zira kişinin varlık dünyasına gelmesinde anne ve babasının etkin işlevleri, dünyaya gelişinden sonra da gelişip yetişmesi için sarf ettikleri üstün emeklerine rağmen maalesef anne ve babaya karşı işlenen hukuka aykırı ve müessir fiillerin gittikçe çoğaldığı bir durum oluşmaya başlamıştır. Bu çalışmada İslâm hukukuna göre ebeveyn karşı işlenen kasıtlı cinayetlerin hukukî neticeleri açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Katl-i ‘Amd, Cinâyet-i Ebeveyn, Ebeveyn Cinayeti.

ABSTRACT

The contribution and guidance of religion cannot be denied for the construction of happy individuals, peaceful families, and healthy and safe societies. Because one of the aims of religious decrees is to keep the life and body integrity of the legal person. That is why, Lawgiver ordered only to worship Him in the Holy Quran, not associating partners with Allah, to fulfill the responsibilities against the parent, to be respectful, compassionate and modest towards them. In this context, even the mildest word that could upset them and break their hearts was deemed haram. The Prophet (pbuh=peace be upon him) stated that the crimes against the parent and the punishments of illegal acts will start to find a response while they are still in the world life. Because, despite the effective functions of one’s mother and father in coming to the world of existence, and the superior efforts they made to develop and grow after his birth, unfortunately, a situation in which illegal and affective acts committed against the mother and father increase gradually has started to be formed. Here in this study, the legal consequences of intentional killings against parents according to Islamic law will be explained.

Keywords: Islamic Law, Intentional Killing, Parental Murder, Homicide of Parental.

GİRİŞ

Kişinin varlık dünyasına gelişinde etkin rol alan, gelişip yetişmesi için sarf ettikleri üstün emek ve çektikleri bunca zahmetlere rağmen¹ maalesef ebeveyne karşı işlenen müessir fiillerin ve cinayetlerin giderek çoğaldığı bir dünyada yaşamaktayız. İçtimaî meseleler ve hukukî olaylardan uzak bir hukuk bilimi düşünülmemeyeceği gibi² nassların fıkıhçılara yüklediği böyle bir sorumluluk da zaten vardır.³ İşte bu makalemizde İslâm hukukuna göre ana-babaya karşı işlenen kasıtlı cinayetleri ve hukukî neticelerini inceleyeceğiz.

Allah Te‘âlâ, ancak kendisine ibadet edilmesini, hiçbir şeyin zâtına ortak koşulmamasını, ebeveyne karşı da saygılı, itaatkâr, şefkatli ve merhametli olunmasını emretmiştir.⁴ “...Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara ‘öf!’ bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle.”⁵ âyetinin ibaresinin delâletiyle ana-babaya “öf!” demek bile haram kılınmıştır. Mezkûr nassın manasını anlayan kişi, bunun ana-babayı rahatsız edip üzeceği için yasaklandığını da derhal anlar. Bu illet –üzme- nedeniyledir ki ana-babaya sövüp hakaret etmenin, onları dövmenin de evleviyetle haram olduğunun derhal farkına varır.⁶

Hz. Peygamber de (s.a.v.) ebeveyne yapılan iyiliğin kişinin ömrünü uzatacağını,⁷ rızkını artıracacağını,⁸ kişiye cihat sevabı kazandıracacağını,⁹ onlara isyan edip üzmenin sevapları iptal eden büyük bir günah,¹⁰ Rabbin rızasının onları razı etmekte, gazabının da onları gücendirmekte olduğunu ifade buyurmuşlardır.¹¹ Ayrıca Allah’ına ve ebeveynine itaat eden kişinin cenneti hak edeceğini,¹² ana-babaya sevgi nazarı ile bakmanın tâ‘at/itâ‘at amacıyla

¹ bk. Meryem 19/23; el-Kasas 28/7, 13; Lokmân 31/14; ez-Zümer 39/6; el-Ahkâf 46/15; el-Beled 90/3.

² bk. Sâd 38/21-25.

³ bk. et-Tevbe 9/122.

⁴ bk. el-İsrâ 17/23, 24.

⁵ *Kur‘ân-ı Kerîm Meâli*, Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: DİB Yayınları, 11. Baskı, 2006), el-İsrâ 17/23.

⁶ ‘Abdülkerîm Zeydân, *el-Vecîz fî uşûli’l-fîkh* (Bağdat: Dersa‘âdet, 6. Baskı, ts.), 361, 362); Muhammed Ebû Zehrâ, *Uşûlü’l-fîkh* (b.y: Dâru’l-Fikri’l-‘Arabî, ts.), 141, 141; Abdülkerîm Zeydân, *Fıkıh Usûlü*, çev. Ruhi Özcan (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1993), 339, 340; Fahreddin Atar, *Fıkıh Usûlü* (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 7. Baskı, 2008), 227.

⁷ Ebû ‘Abdillâh Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek* (Beyrût: ts.), 1/188, 189.

⁸ Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/188, 189.

⁹ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), “Cihâd”, 3.

¹⁰ Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. İsmâ‘îl el-Buhârî, *Şahîhu’l-Buhârî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), “Tıb”, 48.

¹¹ Ebû ‘İsâ Muhammed b. ‘İsâ b. Servet et-Tirmizî, *el-Câmi‘u’s-şahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), “Birr”, 3; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/152.

¹² Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), “Edeb”, 1.

Kâbe'ye bakmak gibi ibadet değerinde bir amel olduğunu,¹³ ana-babaya isyan eden kişinin ise cezasının âhirete ertelenmeyeceğini, henüz dünya hayatında iken cezasını çekmeye başlayacağı,¹⁴ kıyamet gününde de rahmet nazarı ile yüzüne bakılmayacağını haber vermişlerdir.¹⁵ Buna karşın ebeveyne yapılan iyiliklerin ise duaların kabulüne,¹⁶ ilâhi mağfirete,¹⁷ cennete girmeye vesile olacağını¹⁸ ve dünya sıkıntılarında koruyacağını¹⁹ ifade buyurmuşlardır. Hâsılı, ebeveyne isyan etmek haram kılınmış olup²⁰ onlara karşı gelmek ve itaatsizlikte bulunmak yedi büyük günah arasında sayılmıştır.²¹

1. Hukuka Aykırılığı

İnsan değil öldürülmesi, incitilmesinden dahi sakınılması gereken en şerefli ve en üstün bir varlıktır.²² Bu nedendir ki Kanun Koyucu, Rahmân'ın has kullarını betimlerken onların Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymadıklarını da sayar.²³ Kasten bir mümini öldürmek Allah'ın gazabını, sonsuza kadar cehennemini, şiddetli azabı, lâneti mucip ve hukuka aykırı bir fiildir.²⁴ Bir cana karşılık olmadıkça birisini öldürmek, bütün insanları öldürmek kadar ağır bir suç olup²⁵ kişiyi helâke sürükleyen büyük günahlardan biridir.²⁶ Bir de öldürülen kişi, Allah Te'âlâ'nın "öf!" denilmesini dahi hukuka aykırı saydığı ana-babadan biri ise²⁷ işte o zaman böyle bir suçun mesuliyeti çok daha ağır olur.²⁸

İslâm hukuk doktrininde kişi öldürme suçlarında 'amd, şibh-i 'amd, hatâ, hatâ mecrasına câri katl ve sebep yoluyla öldürmek olmak üzere en kapsamlı ayırım Hanefî

¹³ 'Abdu'r-Râûf el-Münâvî, *Künûzü'l-hakâik* (Kâhire: 1285/1869), 153.

¹⁴ Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/156.

¹⁵ Ebû 'Abdillâh Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1402/1982), 2/134.

¹⁶ Ebû Dâvûd, "Vitr", 29; İbn Mâce, "Duâ", 11.

¹⁷ Tirmizî, "Savm", 38.

¹⁸ Tirmizî, "Birr", 3, 8.

¹⁹ Buhârî, "Büyü", 98.

²⁰ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, *el-Câmi'u's-şahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "İmân", 143.

²¹ Buhârî, "Eymân ve'n-nüzûr", 16, "Diyât", 2. el-Cezîrî (öl. 1941) 20 kebirden 18 'incisi olarak 'ukûku'l-vâlideyni saymıştır. Bk. 'Abdurrahmân b. Muhammed 'İvaz el-Cezîrî, *el-Fıkhü 'ale'l-mezâhibi'l-erbe'a* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1984), 5/441- 459.

²² el-Bakara 2/30; et-Tîn 95/4.

²³ el-Furkân 25/68.

²⁴ bk. en-Nisâ 4/92, 93; el-Furkân 25/68, 69; 'Abbâs Şoman, *'İsmetü't-dem ve'l-mâl fi'l-fıkhü'l-İslâmî* (Kâhire: ed-Dâru's-Şekâfiyyetü li'n-neşr, 1419/1999), 257-267; Seyf Recep Kazâmil, *el-'Âkile fi'l-fıkhü'l-İslâmî (Dirâsetü'n-Mukârene)* (Mısır: Mektebetü ve Matba'atü'l-İş'a' el-Fenniyye, 1999), 4; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletühu* (Dimaşk: Dâru'l-Fikri'l-Mu'âşır, 34. Baskı, 1435/2014), 6/208.

²⁵ bk. el-Mâide 5/32; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/206, 207.

²⁶ bk. Buhârî, "Hudûd", 44; Müslim, "İmân", 145; Ebû 'Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. 'Alî en-Nesâî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "Vesâyâ", 12; Nüreddin es-Sâbüni, *Mâturidiyye Akaidi*, çev. Bekir Topaloğlu (Ankara: DİB Yayınları, 3. Baskı, 1982), 167 vd.

²⁷ el-İsrâ 17/23.

²⁸ krş. Ebû Zehrâ, *Uşûlü'l-fıkh*, 141-143; Şoman, *'İsmetü't-dem ve'l-mâl*, 290-292.

fıkıhçılar tarafından yapılmıştır. Şâfiî ve Hanbelî fıkıhçılar ise kasıt, kasıt benzeri ve hatâ yoluyla katl şeklinde üçlü bir ayırımı gitmişken Mâlikî fıkıhçılar ise kasıt ve hatâ ile kişi öldürme olmak üzere ikili ayırımı benimsemişlerdir.²⁹ Hanefî fıkıhçıların benimsediği ayırımdan hareketle kişinin ruhunu bedeninden ayırma/öldürme suçu, şu beş şekilde vuku bulabilir:³⁰

1.1. Kasten öldürmek³¹

Kasten katlin ölçüsü, tehdit edilmeksizin öldüreceğini bile bile, kasten tabanca,³² kılıç, ok, bıçak, mızrak, sivri ağaç ve keskin taş gibi öldürmeye elverişli, kesici, delici ve sivri uçlu şeylerle gerçekleştirilen öldürme çeşididir. Baston, değnek ve tokat ile gerçekleştirilen öldürme kasıt benzeri kabilinden bir öldürme olup bu çeşit öldürme kısıyası gerektirmez.³³ İmam Ebû Yûsuf (öl. 182/789), İmam Muhammed (öl. 189/804) ve İmam Şâfiî'nin de (öl. 204/819) dâhil olduğu çoğu hukukçulara göre kendisiyle öldürme fiilinin gerçekleştirildiği âletin delici veya kesici olması şart değildir. Kişinin vücudunun kaldıramayacağı herhangi bir cisim de öldürücü âlet olarak kabul edilmiştir. Bu esasa göre âlet taş, odun gibi küt bir şey olsa bile onlara göre bu çeşit öldürme taammüden öldürme kapsamında değerlendirilir.³⁴

Kaynar su dökmek, ateşe veya fırına atmak, enseye ve kalbe iğne batırmak suretiyle oluşan öldürme, ağır bir nesne ile vurarak öldürmek, iple boğmak, yere gömmek, yüksek bir yerden aşağıya atmak, zehirlemek, hapsedip ölünceye kadar dövmek, sabiyi güneş altında ya da soğuk bir ortama bırakmak İmâmeyn'e göre kasten öldürme sayılır.³⁵ İmâm-ı Azâm Ebû Hanîfe'ye (öl. 150/767) göre ise, kasıt benzeri kabilinden öldürme sayılır. İmam Ebû Hanîfe,

²⁹ Abdülkadir Udeh, *Mukayeseli İslâm Hukuku ve Beşerî Hukuk (Notlar İlâveli ve Türk Ceza Kanunu Karşılaştırmalı)*, çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak (Ankara: Rehber Yayıncılık, 1990-1991), 3/13-16; Ali Kaya, *İslâm Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini* (Bursa: Emin Yayınları, 2007), 93; Mehmet Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Beta Yayınları, 11. Baskı, 2013), 197; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/209-212.

³⁰ Muhammed Hamdi Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku ve Fıkıh İstulâhları Kâmûsu*, haz. Sıtkı Güllü (İstanbul: Eser Neşriyat, 1997), 3/102; Kaya, *İslâm Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar*, 93; Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku (Adalet ve Mülk)* (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 4. Baskı, 2016), 355; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/209-212.

³¹ Udeh, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak, 3/17 vd.; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 4. Baskı, 2013), 295; Ali Bardakoğlu, "Katil", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 25/46; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/209.

³² Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 355; Heyet, *Türk Hukuk Lûgatı* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 4. Baskı, 1998), 193, 194.

³³ Osman Keskiöglü, *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku* (Ankara: DİB Yayınları, Ayyıldız Matbaası, 1984), 266; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 295; Halil Cin - Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2. Baskı, 2011), 310; Kaya, *İslâm Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar*, 94.

³⁴ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 198.

³⁵ Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 355.

kastın tespit ve tayininde katledici herhangi bir âlet ile öldürücü darbeyi esas alırken, İmâmeyn ise öldürme kastı ve niyetini yeterli görmüşlerdir.³⁶

Bir kişiyi haksız yere öldürene kısas uygulanır. Ölmeden önce maktul veya maktulün velîlerinden herhangi birisi kâtili bağışlarsa yahut velî ile kâtil diyet konusunda anlaşılırsa kısas uygulanmaz. Maktulün velîsi yoksa devlet maktulün velîsi konumuna geçer ve kâtil yargılanır. Gerekli hâl ve durumlarda kâtil cezalandırılır. Duruma göre devlet kâtil ile diyet karşılığında sulh yapabilir. Ancak maktulün velîsi olmadığı hallerde devlet kâtili bağışlayamaz.³⁷

İslâm hukukunda kısas hakkı ferdî bir haktır. Kasıtle öldürme olayında dava açma yetkisi ve kâtil ile diyet karşılığında sulh olma yahut kâtili bağışlama hakkı evleviyetle maktulün vârislerine aittir. Ayrıca öldürme suçunda zamanaşımının işlemeyişi, şahsî intikam hislerini teskin ederek kan davalarının önünü keser ve içtimaî barışın tesisinde mühim yararlar sağlar.³⁸ Kasten kişi öldürmenin kısas gibi aslî, diyet gibi bedelî, kâtilin öldürmüş olduğu kişinin miras ve vasiyetinden yoksun bırakılma gibi tebeî cezaları vardır.³⁹

1.2. Kasıt benzeri öldürmek⁴⁰

Bu çeşit öldürme biçimine kasıt benzeri ile adam öldürme de denir. Bu çeşit öldürme, öldürme âletleriyle işlenmeyen bir öldürme çeşididir.⁴¹ Ufak taş ve sopa ile vurarak ya da Ebû Hanîfe'ye göre kuyuya yahut yüksek bir yerden atmak suretiyle oluşan öldürme biçimidir. Şibh-i 'amd yoluyla ortaya çıkan öldürme suçunda kısas gerekmez. Ancak kâtile kefâret ve kâtilin babası, oğlu, erkek kardeşi, erkek kardeşinin oğlu, amcası gibi asabe yani kan yakınları demek olan âkilesinin maktulün yüz deve veya iki yüz sığır yahut iki bin koyun ya da bin dinar altın veyahutta on bin dirhem şer-i gümüş gibi tam diyetini üç yılda tazmin etmesi gerekir. Fakat tekerrür eden kasıt benzeri öldürme olayları karşısında kâtile kısas uygulanır.⁴² Kasta benzer kişi öldürmede diyet ve kefâret gibi aslî, kâtilin öldürmüş olduğu kişinin miras

³⁶ Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi*, 266; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 356; Bardakoğlu, "Katil", 25/46, 47; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/212 vd.

³⁷ Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 356.

³⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstulâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985), 3/34, 35; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 356.

³⁹ Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/106; Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 310, 311; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 198. Kasten katil için bk. Ahmet Fethî Behnesî, *el-Mes'ûliyyetü'l-cinâiyye fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Beyrût: Dâru's-Şurûk, 4. Baskı, 1409/1988), 139-150.

⁴⁰ Bardakoğlu, "Katil", 25/46, 47; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/209, 210.

⁴¹ Heyet, *Türk Hukuk Lûgatı*, 193; Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/106.

⁴² Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 356; Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi*, 266; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 199. 'Âkile ve sorumluluğu için bk. Kazâmil, *el-Âkile*, 1-220; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/298 vd.

ve vasiyetinden yoksun bırakılması gibi tebeî, üçüncü olarak da bedelî/tazir cezaları vardır. Bu konuda ulû'l-emrin/devlet başkanının geniş yetkisi vardır.⁴³ İmam Mâlik b. Enes (öl. 179/795) söz konusu diyetin bizzat kâtil tarafından tazmin edileceğini savunmuştur.⁴⁴

1.3. Hatâen öldürmek⁴⁵

Ava atılan bir merminin insana isabet etmesi gibi, yanlışlıkla ortaya çıkan öldürme şeklidir.⁴⁶ Bu çeşit öldürmede kasıt olmadığı için olayda kullanılan âlet öldürücü etkiye sahip bir âlet olsa dahi, kâtile kısas uygulanmaz. Cezaî müeyyide olarak kâtilin maktulün diyetini tazmin etmesi gerekir.⁴⁷ Hatâen katil iki şekilde ortaya çıkabilir: Birinci şekil, kâtilin bir şahsı av veya hasım kişi zannederek öldürmesidir ki bu olayda kâtil yanılmıştır. İkinci şekil ise, bir ava veya bir hedefe atılan merminin saparak bir kişiyi öldürmesidir ki bu olayda da merminin yanılması söz konusudur.⁴⁸ Hatâ yoluyla öldürmede kâtilin âkilesi maktulün diyetini tazmin eder. Kâtile de kefâret (ya mümin bir köleyi hürriyetine kavuşturmak veya iki ay peş peşe oruç tutmak) düşer.⁴⁹ İmam Şâfî ve İmam Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) aksine İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre kâtil de diyetin tazmininde âkileye katılmakla yükümlü tutulur.⁵⁰ Hatâen bir şahsı öldüren kâtil, aslî ceza olarak diyet ve kefâretle cezalandırılır. Tebeî müeyyide olarak da kâtil maktulün miras ve vasiyetinden yoksun bırakılır. Bedelî ceza olarak da tazirle cezalandırılır.⁵¹

1.4. Hatâ benzeri ile adam öldürmek⁵²

Bu da kişinin ihtiyarı dışında olan bir fiille ortaya çıkan öldürme olayıdır. Meselâ, uyurken yüksek bir yerden başkasının üstüne düşerek onu öldürmek, taşıdığı eşyanın düşerek birisini öldürmesi veya bindiği hayvanın/aracın insanı ezerek öldürmesi bu kabil öldürmelerdendir. Bu çeşit katlin müeyyidesi de kefâret ve diyettir.⁵³

⁴³ Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/107; Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 311, 312.

⁴⁴ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 199.

⁴⁵ Udeh, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak, 3/101 vd.; Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi*, 267; Bardakoğlu, "Katil", 25/46; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/210.

⁴⁶ Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi*, 267; Bardakoğlu, "Katil", 25/46.

⁴⁷ Heyet, *Türk Hukuk Lûgatu*, 194; Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi*, 267.

⁴⁸ Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/106; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 356; Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 312.

⁴⁹ en-Nisâ 4/92; Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, 3/37; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 341.

⁵⁰ Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 356; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 199.

⁵¹ Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/106; Heyet, *Türk Hukuk Lûgatu*, 194.

⁵² Bardakoğlu, "Katil", 25/46-48; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/210.

⁵³ Heyet, *Türk Hukuk Lûgatu*, 194; Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi*, 267; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 357.

1.5. Tesebbüben adam öldürmek⁵⁴

Kişinin mülkü olmayan bir arazide ya da kamu yolunda izinsiz -hukuka aykırı bir biçimde- açtığı kuyuya birisinin düşerek ölümüne sebep olmak bu çeşit bir katildir.⁵⁵ Tesebbüben katil dışında kalan ilk dört çeşit öldürme biçiminde kâtil mirastan ve mirasa kıyasen adına yapılmış vasiyetten de yoksun kalır. Hanefî hukukçularına göre sebebiyet yoluyla adam öldürme olayında kâtil mirastan mahrum kalmaz. İmam Şâfiî'ye göre beş öldürme şeklinde de kâtil mirastan yoksun kalır. İmam Mâlik b. Enes'e göre ise, kâtil sadece taammüt yoluyla katil durumunda mirastan mahrum bırakılır.⁵⁶

2. Hukukî Neticeleri

Hanefî fıkıhçılarının benimsediği ayırımdan hareketle⁵⁷ kişinin ruhunu bedeninden ayırma/öldürme suçunun beş çeşidinin izahından sonra, son zamanlarda giderek yaygınlaşan ebeveyn cinayetlerinin hukukî sonuçları şöylece sıralanabilir: *“Rabbin, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara “öf!” bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle...”*⁵⁸ âyetleri ve diğer semavî dinlerin öğretileri, kişiye ebeveynine karşı vefalı, saygılı, şefkatli ve merhametli olmasını emreder.⁵⁹

Mekke'nin Fethi'nden (h. 8/m. 630) hemen sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.) oldukça yaşlanmış olan ve gözleri görmeyen babası Ebû Kuhâfe'nin (öl. 14/635) koluna girerek onu Safa Tepesi'nde oturmuş olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına götürür. Resûlullah'ın onları görünce ayağa kalkarak, *“İhtiyar babanı yormasaydın. Ben onu ziyarete giderdim”*⁶⁰ şeklinde ilgi ve iltifat göstermesi, ebeveynin farklı dinden olmaları kendilerine saygı duyulmasına

⁵⁴ Udeh, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak, 3/132; Bardakoğlu, “Katil”, 25/46-48; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/210.

⁵⁵ Heyet, *Türk Hukuk Lûgatu*, 194; Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/105; Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi*, 267; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 357; Cin Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 312; Bardakoğlu, “Katil”, 25/47.

⁵⁶ Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, 3/38, 39; Kaya, *İslâm Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar*, 98, 99; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/210-212.

⁵⁷ İslâm hukukçularının benimsediği diğer taksimler için bk. Udeh, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak, 3/13-16.

⁵⁸ el-İsrâ 17/23, 24; Şoman, *İsmetü't-dem ve'l-mâl*, 291.

⁵⁹ Meryem 19/32. Allah Te'âlâ tarafından Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya (a.s) verilen müeyyidelerden biri de, *“Anana ve babana hürmet edeceksin.”* (Tevrat, Çıkış (Exodus) / Bap 20) emridir. Bk. Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 129. Kur'an-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplara göre, çocukların ebeveynlerine karşı sorumlulukları hakkında detaylı bilgi için bk. Celil Kiraz, *Kur'an'da Ahlak İlkeleri (Tevrat, Zebur ve İncil'le Mukayeseli Bir Çalışma)* (Bursa: Emin Yayınları, 2007), 240-246.

⁶⁰ Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ (Kâhire: 1955), 2/405, 406.

mâni olmadığına ilişkin Sünnet'ten bir delildir. Öyle ki -dede ve nineler dâhil- başka bir dinden olsalar dahi, fakir olan ebeveynin nafakaları Müslüman kişi üzerine borçtur.⁶¹

İslâm hukukunda ebeveyne saygıyı ve itaati emreden nasslara bağlanan birçok dinî hüküm vardır. Buna esasa göre kişi, nafile bir namaz kılarken -dedeler ve nineler dâhil- ebeveyninden herhangi birisi onun namazda olduğunu bilerek kendisini çağırırsa, bu çağrıya uymamakta herhangi bir beis yoktur. Fakat namazda olduğunu bilmeyerek çağırırsa, onların bu çağrısına uymak vaciptir.⁶² Gazzâlî'ye (öl. 505/1111) göre ise eğer ebeveyn diliyorsa, farz ibadeti geciktirmek pahasına olsa bile ebeveyni razı etmek gerekir.⁶³

Ayrıca İslâm savaş hukukuna göre farz-ı ayın farz-ı kifâyeden öncelikli olduğu için, ana-babaları savaşa gitmelerine engel teşkil eden reşit kişiler cihatla mükellef tutulmamışlardır.⁶⁴ “*Dünyada onlarla iyi geçin.*”⁶⁵ âyeti gereğince de Müslüman evlât, kâfir/gayr-i Müslim olan ebeveyni ile -her iki yönden dede ve nineler dâhil- savaş ortamında karşı karşıya gelmemeye çalışmalı, onlarla vuruşmaktan kaçınmalıdır. Fakat onlardan kaçma imkânı bulamadığı takdirde onlarla çarpışabilir, gerektiği hâl ve durumlarda da onları öldürebilir.⁶⁶ Çünkü böylesi bir durum zaruret hâli demektir.⁶⁷ Bu bağlamda ebeveyninden herhangi birisini kasten öldüren kişiye yönelik olarak uygulanacak bazı müeyyideler şunlardır:

2.1. Kısas tatbik edilmesi

İslâm hukukunda katli meşru olmayan bir kişiyi öldürücü bir âlet ile kasten öldürmenin hükmü kısas, maktulün miras ve vasiyetinden yoksun bırakılma ve uhrevî mesuliyettir. Kasıtlı vuku bulan öldürme fiili kefâretle telâfi edilemeyecek kadar büyük bir günah olduğu için kâtile kefâret gerekmez. Kasıt benzeri öldürmenin de ağırlaştırılmış diyet, kefâret, öldürülen kişinin miras ve vasiyetinden mahrumiyet ile âhret sorumluluğu vardır. Hatâ ile oluşan öldürmenin cezası ise, tam diyet, öldürülen kişinin miras ve vasiyetinden

⁶¹ Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 4/11; Halil İbrahim Acar, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2. Baskı, 2018), 185-187.

⁶² Muḥammed Emîn İbn ‘Âbidîn, *Reddû'l-muḥtâr ‘ale'd-Dürri'l-Muḥtâr* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 2/51, 52.

⁶³ Mustafa Çağrı, *Gazzâlî'ye Göre İslâm Ahlâkı (Nazari ve Ameli Olarak)* (İstanbul: Er-Tu Matbaası, 1982), 234.

⁶⁴ Buhârî, “Cihâd”, 138; Müslim, “Birr”, 6; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 32.

⁶⁵ Lokmân 31/15.

⁶⁶ İbrâhîm b. Muḥammed el-Ḥalebî, *Mültekâ'l-ebḥûr* (İstanbul: Şirket-i Şahâfiyye-i ‘Osmâniyye Matba‘asi, 1316/1898), 207, 208; Ahmet Yaman, *İslâm Devletler Hukukunda Savaş* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1998), 142, 143.

⁶⁷ Behnesî, *el-Mes‘ûliyyetü'l-cinâiyye*, 266.

mahrumiyet, kefâret ve âhîret mesuliyetidir.⁶⁸ Kısasın tatbik edilebilmesi için kâtilin mükellef olması gerekir. Kâtil temyiz gücüne sahipse yani ceza ehliyeti varsa, cezaî sorumluluk yüklenebilir demektir. Delilik, çocukluk, bayılma ve uyku gibi semavî ârızalar ile hatâ ve ikrâh benzeri müktesep ârızalar kısasa manidir.⁶⁹ Kısasın tatbik edilebilmesi için aranan bir diğer şart da maktulün kanı mübah bir kişi olmaması gerekir. Ayrıca maktul ile kâtil arasında usûl ve furû ilişkisinin bulunmaması gerekir. Ancak ana-babasını -veya ecdadından herhangi birisini- kasten katleden kişiye kısas tatbik edilir. Fakat meşru müdafaa halleri fiilin hukuka aykırılık unsurunu ortadan kaldıracığı için, haklı savunma durumunda ebeveyninden herhangi birisini katleden evlâdın kısas ve diyet sorumluluğu da düşer.⁷⁰

2.2. Cenaze namazının kılınmaması

Hicretin birinci yılında farz kılınan cenaze namazı, Ümmet-i Muhammed'e has kılınan bir ibadettir. Müslümanlar içlerinden ölen Müslüman kişinin cenazesini İslâm dininin esaslarına göre yıkayıp kefenler, cenaze namazını kılarak defneder. Bu farz-ı kifâye kabilinden önemli bir vazifedir.⁷¹ Ancak Hanefî mezhebine göre ana-babasından herhangi birisini kasten ve haksızlıkla öldürdüğünden dolayı kendisine kısas cezası uygulanan hâin kişinin cenaze namazı kılınmaz.⁷² Fakat devlet başkanı tarafından kendisine henüz kısas cezası uygulanmadan önce ölen ana-baba kâtilinin cenaze namazı kılınır.⁷³ Kasten kaydı ana-babasından herhangi birisini hatâ yoluyla öldüren kişinin cenaze namazının kılınabileceğini ifade eder. Haksızlık kaydı ise, savaş ortamında veya âsi olan babasını öldüren evlâdın da

⁶⁸ Udeh, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak, 3/113 vd.; Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/106; 'Abdüsselâm Altuncî, *Müessesetü'l-mes'ûliyye fî ş-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Trablus: Cem'iyetü Da'veti'l-İslâmiyye el-'Âlemiyye, 1423/1994), 29-32; Şoman, *'İsmetü't-dem ve'l-mâl*, 257-267, 291, 292.

⁶⁹ Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/248-250; Şâmil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiil* (Ankara: DİB Yayınları, 2. Baskı, 1999), 91; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 220 vd.; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/249, 250.

⁷⁰ Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/249, 250; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/249-251; Hukuka aykırılığı ortadan kaldıran hallerden biri olan haklı savunmaya ilişkin detaylı bilgi için bk. Mehmet Ergün, "İslâm Hukukunda Hukuka Aykırılık", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (Aralık 2018), 280-282.

⁷¹ Ebû İshâk İbrâhîm b. 'Alî b. Yûsuf el-Firûzâbâdî eş-Şirâzî, *el-Mühezzeb*, thk. eş-Şeyh Zekerîyyâ 'Umeyrât (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 4. Baskı, 1438/2017), 1/245 vd.; 'Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd el-Kâsânî, *Kitâbu Bedâi'u's-şanâi' fî tertîbi's-Şerâi'*, Beyrût: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 2. Baskı, 1394/1974), 1/311; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzî'l-Minhâc*, thk. M. Muhammed Tâmir - Şeyh Şerîf 'Abdullâh (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 2/11; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 2/423 vd.; Vecdi Akyüz, *Mukayeseli İbadetler İlmihali* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1995), 2/279, 280.

⁷² Zeynüddîn b. İbrâhîm İbn Nuceym el-Mısrî el-Hanefî, *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik* (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2. Baskı, ts.), 2/215; Muhammed b. Ferâmûz Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm* (İstanbul: Fazilet Neşriyat, 1970), 1/163; Heyet, *el-Fetâvâ el-Hindiyye* (Diyarbakır: el-Mektebetü'l-İslâmiyye - Mehmet Özdemir, 3. Baskı, 1393/1973), 1/163; İbn 'Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 2/212; İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî, *Halebî şağir* (İstanbul: Dersa'âdet, Mahmut Bey Matbaası, 1323/1905), 332; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 2/425; Akyüz, *Mukayeseli İbadetler İlmihali*, 2/283.

⁷³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 2/425.

cenaze namazının kılınabileceğini gösterir.⁷⁴ Nitekim Bedir Savaşı'nda (h. 2/m. 624) bazı sahabeler Allah ve Resûlü uğruna babalarını katletmişlerdi.⁷⁵ Meşru müdafaa halleri fiilin hukuka aykırılık unsurunu ortadan kaldıracığı için, haklı savunma bağlamında ebeveyninden herhangi birisini öldüren evlâdın cenaze namazı ise kılınır.⁷⁶

2.3. Miras ve vasiyetten mahrum kalması

“*Kâtile mirastan herhangi bir pay yoktur*”⁷⁷ hadisi gereğince, tevarüse mâni' olan üç engelden – katl, kölelik ve ülke farklılığı- biri olan öldürmek, İslâm hukuk doktrininde tartışmalı bir konudur: Hanefî fıkıhçılara göre kasten öldürmek, kasıt benzeri öldürmek, hatâ yoluyla öldürmek ve hatâ sayılan öldürmek irse manidir. Ancak sebebiyet yoluyla katl, cezaî ehliyeti olmayan kişinin öldürmesi, haklı savunma durumunda öldürmek ile bir görevin ifası hâlinde öldürmek irse engel değildir. Şâfiî fıkıhçılara göre mübâşeretten veya tesebbüben her çeşit öldürme, irse engel teşkil eder. Mâlikî fıkıhçılara göre hatâen katl dışında bütün öldürme şekilleri irse manidir. Hanbelî fıkıhçılara göre ise her türlü öldürme irse engeldir.⁷⁸ Mirasa kıyasen mûsîsini (vasiyet edeni) öldüren musâleh de (vasiyet lehdarı) vasiyetten de yoksun kalır.⁷⁹ İslâm hukukunda kâtilin mirastan yoksun bırakılması,⁸⁰ mirasa erken konmak isteyen kötü niyetli vârislerin engellenmesi⁸¹ açısından adalet ve hakkaniyet ilkesine uygun bir tedbirdir.

İslâm dinine göre kişiler üzerinde anne ve babalarının hukuku önde gelen haklardandır. Bu nedenledir ki Allah Te'âlâ en hafif bir söz ile –öf diyerek- dahi onları üzmeyi haram saymıştır.⁸² Nitekim Berat Gecesi'nde affedilmeyecek olan kişiler arasında

⁷⁴ Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkâm*, 1/163; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 2/425.

⁷⁵ bk. Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri* (İstanbul: Kahraman Yayıncılık, ts.), 8/3663, 3664.

⁷⁶ Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkâm*, 1/163; Ergün, “İslâm Hukukunda Hukuka Aykırılık”, 280-282.

⁷⁷ İbn Mâce, “Diyât”, 14; Ebû 'Abdillâh Muhammed eş-Şevkânî, *Neylü'l-evtâr şerhu Münteke'l-ahbâr min ehâdis-i Seyyidi'l-Ahyâr* (Beyrût: Dâru'l-Cil, 1973), 6/195; Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, 3/38; Şoman, *'İsmetü't dem ve'l-mâl*, 259; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/245, 294, 8/259.

⁷⁸ Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 6/194-196; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 8/259-261; Udeh, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak, 3/175-177.

⁷⁹ Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, 3/38, 39; Udeh, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak, 3/176, 177; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/295, 296.

⁸⁰ Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Aḥmed b. Ebî Sehl es-Seraḥsî, *el-Mebsût* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1403/1982-1983), 30/46 vd.; Yenişehirli Şeyhü'l-İslâm Abdullâh Efendi, *Behçetü'l-fetâvâ ma'an-nukûl* (İstanbul: Dâru't-Tıbbâ'ati'l-Âmiriye, 1266/1850), 633, 634; Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/417, 418.

⁸¹ Mecelle, md. 99 için bk. Ali Haydar Efendi (Küçük), *Dürrü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm* (İstanbul: Matba'a-i Ebu'z-Ziyâ, 3. Baskı, 1330/1911), 1/203, 204; Fehmî Hüseyinî, *Dürrü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2010), 1/92; Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, 1/289; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/294, 295.

⁸² el-İsrâ 17/23.

ana-babasına isyan eden talihsiz kişiler de sayılmıştır.⁸³ Hatta ana-babasına karşı itaatsiz, saygısız, şefkatsiz ve merhametsiz olan kişilerin kelime-i tevhitte mahrum olarak ölmesinden -sû-i hâtîme- dahi endişe edilebilir. Buna mukabil onların kıymetini takdir edebilme erdem ve olgunluğuna sahip olanlar, onlara karşı saygılı ve merhametli davranan kişiler⁸⁴ birçok İlâhî lütuf ve yardımlara mazhar olabilirler.⁸⁵

İslâm hukukunda genel manada öldürülmesi meşru olmayan bir kişiyi öldürücü bir âlet ile kasten öldürmenin hükmü kısas, maktulün miras ve vasiyetinden yoksun bırakılma ve uhrevî mesuliyettir. Kasıtlı vuku bulan öldürme fiili kefâretle telâfi edilemeyecek kadar büyük bir günah olduğu için kâtîle kefâret gerekmez. Kasıt benzeri öldürmenin de ağırlaştırılmış diyet, kefâret, öldürülen kişinin miras ve vasiyetinden mahrumiyet ile uhrevî sorumluluğu vardır. Hatâ ile oluşan öldürmenin cezası ise, tam diyet, öldürülen kişinin miras ve vasiyetinden mahrumiyet, kefâret ve âhîret mesuliyetidir.⁸⁶

İslâm hukukunda ebeveyne yönelik işlenen cinayetler konusunda ileri sürülen en esaslı görüş, Hanefî mezhebinin ebeveyninden herhangi birisini kasten öldüren kişinin cenaze namazının kılınmayacağına ilişkin olan görüşüdür. Mezhebin bu görüşü “hukuk mantığı, adalet ve hakkaniyet ülküsü ile cezaların caydırıcılığı” ilkesine daha uygundur. Çünkü ebeveynini kasten öldüren şahıs, onlara karşı ihanet suçu işlemiştir. Başta çabuk mirasa konmak kastıyla ve diğer bazı haksız nedenlerle ana-babaya karşı işlenen suçların önünün alınabilmesi için, ebeveyn kâtîli hâine kısas uygulanması, cenaze namazının kılınmaması, miras ve vasiyetten yoksun bırakılması başkalarını ebeveyne karşı işlenen suçları işlemekten caydıracak nitelikte ağır cezalardır.⁸⁷

TCK.’da da “Kişilere/Hayata Karşı İşlenen Suçlar” başlığı altında “*Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır*”⁸⁸ hükmü yer alırken nitelikli halleri düzenleyen TCK. 82/d’ye göre ise, “*Üstsoydan birisine yönelik işlenmesi halinde, kişi*

⁸³ İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât”, 191; Tirmizî, “Savm”, 38.

⁸⁴ Esad Muhlis Paşa (1780–1850): “Kıymet ü kadr-i hayât-ı pederi bilmeyene/Bildirir sonra zamâne ne imiş kıymet-i eb.” Bk. Bilmen, *Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4/1864.

⁸⁵ bk. Buhârî, “Büyü”, 98; Müslim, “Zikir”, 100; Ebû Dâvûd, “Büyü”, 29.

⁸⁶ Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku*, 3/106; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 6/245.

⁸⁷ İbn Nüceym, *el-Baħru’r-râik*, 2/215; Heyet, *el-Fetâvâ el-Hindiyeye*, 1/163; Molla Hüsrev, *Dürrü’l-hükkâm*, 1/163; İbn ‘Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, 2/212.

⁸⁸ Türk Ceza Kanunu, (İstanbul: Beta Yayınları, 12. Baskı, 2015), md. 81/1, s. 45.

ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.”⁸⁹ Ayrıca Türk Medeni Kanunu’nun 578’inci maddesine göre “*Mirasbırakanını kasten ve hukuka aykırı olarak öldüren veya öldürmeye teşebbüs edenler*” mirastan yoksun kalır.⁹⁰ Fakat “*Mirastan yoksunluk, mirasbırakanın affıyla ortadan kalkar.*”⁹¹

SONUÇ

Karma nitelikli haklar istisna edilecek olursa İslâm hukukuna göre haklar, Allah’a ait haklar ve kullara ait haklar olmak üzere temelde iki kısma ayrılır. “Hayata/kişiye karşı işlenen suçlar” bir yönüyle Allah hakkı kapsamında değerlendirilse de kul hakkı yönü ağır basan haklardan kabul edilir. Dinî hükümlerin bir gayesi de can ve vücut bütünlüğünü muhafaza altına almaktır. Bu sebeptendir ki Şâri‘, kişilerin can ve vücut bütünlüğüne yönelik olarak işlenen suçlara diyet, kısas, kefaret gibi bazı ağır müeyyideler koymuştur. Bu esasa göre eğer suç ebeveyne yönelik olarak haksız bir şekilde işlenmiş ise, hukuk bu konuda daha caydırıcı bazı müeyyidelere başvurur. Nitekim İslâm hukukuna göre ebeveynini kasten öldüren kişinin cezası “kısas, maktulün miras ve vasiyetinden yoksun bırakılma, cenaze namazının kılınmaması ve uhrevî mesuliyettir.” Kasıtle vuku bulan öldürme fiili kefaretle telâfi edilemeyecek kadar büyük bir günah olduğu için kâtile kefaret gerekmez. Kasıt benzeri öldürmenin de ağırlaştırılmış diyet, kefaret, öldürülen kişinin miras ve vasiyetinden mahrumiyet ile âhîret sorumluluğu vardır. Hatâ ile oluşan öldürmenin cezası ise, tam diyet, öldürülen kişinin miras ve vasiyetinden mahrumiyet, kefaret ve âhîret mesuliyetidir.

İslâm hukukunda ebeveyne yönelik olarak işlenen cinayetler konusunda ileri sürülen en esaslı görüş, Hanefî mezhebinin “Ebeveyninden herhangi birisini kasten öldüren hâin kişinin cenaze namazının kılınmayacağı”na ilişkin olan görüşüdür. Çünkü ebeveynini kasten öldüren kişi, onlara karşı ihanet suçu işlemiştir. Başta mirasa çabuk konmak kastıyla ve diğer bazı haksız sebeplerle ebeveyne karşı işlenen cinayetlerin önünün alınabilmesi için ebeveyn

⁸⁹ TCK. md. 82/d, s. 45, 46. Usûl aleyhine işlenen öldürmek fiiline ilişkin detaylı bilgi için bk. Cemal Köseoğlu, *Haşiyeli Türk Ceza Kanunu* (İstanbul: 2. Baskı, 1955), 496 vd.; Faruk Erem - Nevzat Toroslu, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (Ankara: 1975), 414 vd.

⁹⁰ Türk Medeni Kanunu, (İstanbul: Beta Yayınları, 12. Baskı, 2015), md. 578, s. 156. Türk Medeni Kanunu’na göre mirasçı olabilmenin şartları ve mirastan iskat nedenleri için bk. Turhan Esener, *Türk Miras Hukuku Ana Kavramları* (Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1978), 2, 18; Rıza Çubukçil, “Medeni Kanunumuzda Mirastan Adi Iskatın Hüküm ve Neticeleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8/3-4 (1951), 595-609; Heyet, *Türk Hukuk Lûgati*, 239, 240. Ayrıca Roma hukukunda hak (vücûb) ehliyetini kısıtlayan sebeplerden biri olan “İnfamia=Şerefsizlik” ve nedenleri için bk. Özcan Karadeniz - Çelebican, *Roma Hukuku* (Ankara: AÜHF Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 3. Baskı, 1986), 172-174; Paul Koschaker, *Modern Hususî Hukuka Giriş Olarak Roma Hususî Hukukunun Ana Hatları*, çev. Kudret Ayiter (İstanbul: Yeni Matbaa, 1961), 177, 178, 190, 213, 217, 240, 241, 300.

⁹¹ TMK. md. 578, s. 156, 157.

kâtiline kısas uygulanması, cenaze namazının kılınmaması, miras ve vasiyetten yoksun bırakılması; başkalarını ana-babalarına karşı kasıtlı cinayet suçunu işlemekten caydıracak nitelikte ağır cezalardır. Hanefî mezhebin bu görüşü “cezaların caydırıcılığı” ilkesine çok daha uygun bir görüştür. Nitekim Roma hukukunda da “Şerefsizlik (İnfamia) durumu” gibi bazı haller hak ehliyetini kısıtlamaktaydı. Aynı şekilde Türk pozitif hukukunda da nitelikli halleri düzenleyen maddede, anne ve babasından herhangi birisini kasıtlı katleden kişi, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla cezalandırılır. Kezâ, yürürlükte olan Türk Medeni Kanunu’na göre aynen İslâm hukukunda olduğu gibi mûrisini/mirasbırakanını kasıtlı ve hukuka aykırı bir şekilde katleden ya da katletmeye kalkışan kişiler mirastan yoksun bırakılır.

Hâsılı, Roma hukuku ve mevzu/pozitif hukukta da benimsenen ebeveyn kâtilinin miras ve vasiyetten mahrum bırakılması, hain ve şeref yoksunu addedilmesi cezalarının yanında, İslâm hukukunda ana-babasını kasıtlı öldüren şahsa kısas cezasının uygulanmasından başka, “cenaze namazının kılınmaması ‘ağır’ müeyyidesi”, İslâm hukukunun kişilere dünyevî cezalardan başka bir de manevî ve uhrevî sorumluluk yükleyen bir hukuk nizamı olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle de İslâm hukukunun beşerî hukuk sistemlerine göre kişileri kasıtlı ebeveyn cinayeti işlemekten çok daha caydırıcı niteliği olan bazı hüküm ve müeyyideler içerdiğinin bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Acar, Halil İbrahim. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Baskı, 2018.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdillâh. *el-Müsned*. 6 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1402/1982.
- Akyüz, Vecdi. *Mukayeseli İbadetler İlmihali*. 4 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 1995.
- Aldemir, Hüsnü - Aldemir, Musa. *Türkçe-İngilizce Hukuki Terimler Sözlüğü*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Ali Haydar Efendi (Küçük). *Dürerü’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm*. 4 Cilt. İstanbul: Matba‘a-i Ebu’z-Ziyâ’, 3. Baskı, 1330/1911.
- Altuncî, ‘Abdüsselâm. *Müessesetü’l-mes’ûliyye fi’ş-şerî‘ati’l-İslâmiyye*. Trablus: Cem‘iyyetü Da‘veti’l-İslâmiyye el-‘Âlemiyye, 1423/1994.
- Atar, Fahreddin. *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 7. Baskı, 2008.
- Aydın, Mehmet Âkif. *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Beta Yayınları, 11. Baskı, 2013.
- Bardakoğlu, Ali. “Katil”. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 25/45-48. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Behnesî, Ahmet Fethî. *el-Mes’ûliyyetü’l-cinâiyye fi’l-fıkhi’l-İslâmî*. Beyrût: Dâru’ş-Şurûk, 4. Baskı, 1409/1988.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*. 8 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayıncılık, ts.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985.
- Buhârî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. İsmâ‘îl. *Şahîhu’l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- Cezîrî, ‘Abdurrahmân b. Muhammed ‘Ivaz. *el-Fıkhu ‘ale’l-mezâhibi’l-erbe‘a*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1984.
- Cin, Halil - Akgündüz, Ahmet. *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2. Baskı, 2011.

- Çağrı, Mustafa. *Gazzalî'ye Göre İslâm Ahlâkı (Nazari ve Ameli Olarak)*. İstanbul: Er-Tu Matbaası, 1982.
- Çubukgil, Rıza. “Medeni Kanunumuzda Mirastan Adi İskatın Hüküm ve Neticeleri”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8/3-4 (1951), 595-609.
- Dağcı, Şâmil. *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fııl*. Ankara: DİB Yayınları, 2. Baskı, 1999.
- Deylemî, Ebû Şucâ Şîreveyh b. Şehredâr. *Müsnedü'l-Firdevs*. 5 Cilt. Beyrût: 1407/1986.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- Ebû Zehrâ, Muhammed. *Uşûlü'l-fikh*. b.y.: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, ts.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *Osmanlı Hukuku (Adalet ve Mülk)*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 4. Baskı, 2016.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 4. Baskı, 2013.
- Erem, Faruk - Toroslu, Nevzat. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: 1975.
- Ergün, Mehmet. “İslâm Hukukunda Hukuka Aykırılık”. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (Aralık 2018), 271-294.
- Esener, Turhan. *Türk Miras Hukuku Ana Kavramları*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1978.
- Halebî, İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî. *Mültekâ'l-ebhûr*. İstanbul: Şirket-i Şahâfiyye-i 'Osmâniyye Matba'asi, 1316/1898.
- Halebî, İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî. *Halebî şağîr*. İstanbul: Dersa'âdet, Mahmut Bey Matbaası, 1323/1905.
- Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû 'Abdillâh. *el-Müstedrek*. 4 Cilt. Beyrût: ts.
- Heyet. *el-Fetâvâ el-Hindiyye*. 6 Cilt. Diyarbakır: el-Mektebetü'l-İslâmiyye - Mehmet Özdemir, 3. Baskı, 1393/1973.
- Heyet. *Türk Hukuk Lûgati*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 4. Baskı, 1998.
- Hüseynî, Fehmî. *Dürerü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-

- ‘İlmiyye, 2010.
- İbn ‘Âbidîn, Muḥammed Emîn. *Reddû'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr*. 8 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. 2 Cilt. thk. Mustafa es-Sakkâ. Kâhire: 1955.
- İbn Mâce, Ebû ‘Abdillâh Muḥammed b. Yezîd. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm el-Mısrî el-Hanefî. *el-Baḥru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*. 8 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2. Baskı, ts.
- Kal'acî, Muhammed Revvâs. *Fıkıh Lugatı (Arapça-İngilizce-Türkçe)*. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012.
- Karadeniz, Özcan – Çelebican. *Roma Hukuku*. Ankara: AÜHF Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 3. Baskı, 1986.
- Kâsânî, ‘Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes‘ûd el-Kâsânî. *Kitâbu Bedâi'u's-şanâi' fî tertibi's-Şerâi'*. 7 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 2. Baskı, 1394/1974.
- Kaya, Ali. *İslâm Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini*. Bursa: Emin Yayınları, 2007.
- Kazâmil, Seyf Recep. *el-'Âkile fi'l-fikhi'l-İslâmî (Dirâsetü'n-Mukârene)*. Mısır: Mektebetü ve Maḥba'atü'l-İş' a' el-Fenniyye, 1999.
- Keskioğlu, Osman. *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku*. Ankara: DİB Yayınları, Ayyıldız Matbaası, 1984.
- Kiraz, Celil. *Kur'ân'da Ahlâk İlkeleri (Tevrat, Zebur ve İncil'le Mukâyeseli Bir Çalışma)*. Bursa: Emin Yayınları, 2007.
- Koschaker, Paul. *Modern Hususî Hukuka Giriş Olarak Roma Hususî Hukukunun Ana Hatları*. çev. Kudret Ayiter. İstanbul: Yeni Matbaa, 1961.
- Köseoğlu, Cemal. *Haşiyeli Türk Ceza Kanunu*. İstanbul: 2. Baskı, 1955.
- Qur'ân-ı Kerîm Meâli*. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: DİB Yayınları, 11. Baskı, 2006.

Molla Hüsrev, Muhammed b. Ferâmûz. *Dürrü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-aḥkâm*. 2 Cilt. İstanbul: Fazilet Neşriyat, 1970.

Münâvî, 'Abdu'r-Râûf. *Künûzü'l-hakâik*. Kâhire: 1285/1869.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Ḳuşeyrî en-Nisâbûrî. *el-Câmi'u's-şahîh*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.

Nesâî, Ebû 'Abdirrahmân Aḥmed b. Şu'ayb b. 'Alî en-Nesâî. *es-Sünen*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.

Sâbûnî, Nûreddin. *Mâturîdiyye Akaidi*. çev. Bekir Topaloğlu. Ankara: DİB Yayınları, 3. Baskı, 1982.

Semerkandî, 'Alâuddîn Ebû Bekr Muhammed b. Aḥmed. *Tuḥfetü'l-fukahâ*. 4 Cilt. thk. el-İmâm Muhammed el-Muntaşır Billâh el-Kitânî - Vehbe Muştafâ ez-Zuhaylî, Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1438/2017.

Serahsî, Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Aḥmed b. Ebî Sehl es-Serahsî. *el-Mebsût*. 30 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1403/1982-1983.

Şevkânî, Ebû 'Abdillâh Muhammed. *Neylü'l-evtâr şerhu Münteḳa'l-aḥbâr min eḥâdis-i Seyyidi'l-Aḥyâr*. 9 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Cîl, 1973.

Şîrâzî, Ebû İshâk İbrâhîm b. 'Alî b. Yûsuf el-Firûzâbâdî. *el-Mühezzeb*. 3 Cilt. thk. eş-Şeyḫ Zekerîyyâ 'Umeyrât. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 4. Baskı, 1438/2017.

Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Aḥmed el-Ḥatîb eş-Şîrbînî. *Muḡni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzı'l-Minhâc*. 6 Cilt. thk. M. Muhammed Tâmir - Şeyḫ Şerîf 'Abdullâh. Kâhire: Dâru'l-Ḥadîs, 1427/2006.

Şoman, 'Abbâs. *'İsmetü't-dem ve'l-mâl fi'l-fikhi'l-İslâmî*. Kâhire: ed-Dâru's-Sekâfiyyetü li'n-neşr, 1419/1999.

Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ b. Servet. *el-Câmi'u's-şahîh*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.

Türk Ceza Kanunu. İstanbul: Beta Yayınları, 12. Baskı, 2015.

Türk Medeni Kanunu. İstanbul: Beta Yayınları, 12. Baskı, 2015.

Udeh, Abdülkadir. *Mukayeseli İslâm Hukuku ve Beşerî Hukuk (Notlar İlâveli ve Türk Ceza*

- Kanunu Karşılaştırmalı*). çev. Ruhi Özcan - Ali Şafak. 4 Cilt. Ankara: Rehber Yayıncılık, 1990-1991.
- Unat, Faik Reşit. *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 6. Baskı, 1988.
- Yaman, Ahmet. *İslâm Devletler Hukukunda Savaş*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1998.
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Alfabetik İslâm Hukuku ve Fıkıh İstılâhları Kâmûsu*. 5 Cilt. haz. Sıtkı Güllü. İstanbul: Eser Neşriyat, 1997.
- Yenişehirli, Şeyhü'l-İslâm Abdullah Efendi. *Behçetü'l-fetâvâ ma'an-nukûl*. İstanbul: Dâru't-Tıbbâ'ati'l-Âmire, 1266/1850.
- Zeydân, 'Abdülkerîm. *el-Vecîz fî uşûli'l-fıkh*. Bağdat: Dersa'âdet, 6. Baskı, ts.
- Zeydân, Abdülkerîm. *Fıkıh Usûlü*. çev. Ruhi Özcan. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1993.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletühu*. 10 Cilt. Dımaşk: Dâru'l-Fikri'l-Mu'âşır, 34. Baskı, 1435/2014.